

PUENTA

badania i wyzwania

BADANIE POTENCJAŁU I POTRZEB W ZAKRESIE EKONOMII SPOŁECZNEJ I SOLIDARNEJ W SŁUPSKU

Gdańsk 2018 r.

Słupsk

Puenta Monika Jaskulska

ul. gen. Władysława Andersa 30/1

81 - 831 Sopot

NIP: 593 219 56 83

Tel. 693 696 904

e-mail: m.jaskulska@puneta.pl

www.puenta.info

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Spis treści

1. Nota metodologiczna _____	- 5 -
2. Ekonomia solidarna _____	- 6 -
2.1. Współpraca pomiędzy ngo i podmiotami _____	- 7 -
2.2. Aktywność we wspólnotach lokalnych, grupach sąsiedzkich _____	- 9 -
2.3. Zaangażowanie w sprawy najbliższego sąsiedztwa, wspólnoty lokalnej _____	- 10 -
3. Ekonomia społeczna _____	- 14 -
3.1. Kontekst rozwoju ekonomii społecznej _____	- 14 -
3.2. Ekonomia społeczna w Słupsku _____	- 15 -
4. Program Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Słupsku _____	- 20 -
5. Podsumowanie _____	- 23 -

Wstęp

*Jeśli chcesz zbudować statek nie zwołuj ludzi do noszenia drewna,
nie przydzielaj im zadań i prac,
lecz raczej naucz ich tęsknić do bezkresnego ogromu morza
Antoine de Saint-Exupery*

Według Światowego Indeksu Szczęścia 2018 najszczęśliwszym krajem na świecie jest Finlandia. Wyprzedziła ona Norwegię i Danię, liderów ze wcześniejszych lat. Polska na tej liście uplasowała się na 42 pozycji na 156 krajów¹. Szczęśliwe kraje to te, w których panuje zdrowa równowaga między dobrobytem i kapitałem społecznym, co oznacza wysoki poziom zaufania w społeczeństwie, niski poziom nierówności oraz zaufanie do władzy. Również ustalenia duńskiego Instytutu Badań nad Szczęściem pozwalają stwierdzić, że w najszczęśliwszych krajach poczucie wspólnoty jest najsilniejsze i najszczęśliwsi ludzie zawsze mają kogoś do kogo mogą się zwrócić w potrzebie.

Celem długofalowym ekonomii społecznej i solidarnej jest budowanie zrównoważonych i zintegrowanych wspólnot, w których celem pracy nie jest jedynie zysk finansowy ale także wzmacnianie kapitału społecznego. W konsekwencji przekłada się to na społeczne poczucie dobrostanu i szczęścia, a nie jedynie dobrobytu.

Niniejszy raport, jest efektem badania przeprowadzonego w kwietniu 2018 roku, w ramach prac nad „Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Słupsku”, realizowanych przez Miasto Słupsk wraz z Centrum Inicjatyw Obywatelskich oraz hiszpańską organizacją pozarządową „Smileundo” z Barcelony.

Celem badania było zebranie i przeanalizowanie opinii przedstawicieli Trzeciego Sektora w Słupsku, a także zapoznanie się z ich oczekiwaniami dotyczącymi rozwoju Ekonomii Społecznej i Solidarnej na terenie ich miasta.

Niniejszy raport podsumowuje zebrane informacje i prezentuje najważniejsze wnioski z przeprowadzonego badania.

¹ Światowy Raport Szczęścia, John F. Helliwell, Richard Layard and Jeffrey D. Sachs, 2018

1. Nota metodologiczna

Celem badania była ocena potencjału i potrzeb w zakresie ekonomii społecznej i solidarnej w Stupsku. Zgodnie z zasadami triangulacji danych badanie zostało oparte o trzy metody badawcze: analizę desk research, indywidualne wywiady pogłębione (IDI) oraz ankietę internetową (CAWI).

Badaniem jakościowym objęto organizacje pozarządowe działające w pięciu różnych branżach: kultura, sport, pomoc społeczna, niepełnosprawność oraz działalność pro-obywatelska (strażnicza). W jego ramach przeprowadzono wywiady pogłębione z reprezentantami 6 organizacji, zróżnicowanych pod względem wielkości, kultury organizacyjnej, stażu oraz misji.

Ankieta internetowa została skierowana do 307 przedstawicieli sektora ekonomii społecznej działających w Stupsku. Była dystrybuowana zarówno poprzez wysyłkę e-mailową, media społecznościowe oraz strony www. W analizie uwzględniono jedynie w pełni uzupełnione kwestionariusze. Łącznie została wypełniona przez 54 respondentów o następującym profilu:

Profil uczestników badania ankietowego

 Obszar działania organizacja	% w próbie	Liczba wskazań
Rynek pracy, zatrudnienie, aktywizacja zawodowa	13%	7
Religia	6%	3
Usługi socjalne, pomoc społeczna	20%	11
Kultura i sztuka	31%	17
Ochrona zdrowia	7%	4
Edukacja i wychowanie	39%	21
Ochrona środowiska	15%	8
Rozwój lokalny, produkty lokalne	6%	3
Sport, turystyka, rekreacja, hobby	37%	20
Inne	7%	4

 Typ podmiotu	% w próbie	Liczba wskazań
Organizacja pozarządowa	94%	51
Spółdzielnia socjalna	4%	2
Inny	2%	1

 Funkcja w organizacji	% w próbie	Liczba wskazań
Prezes, osoba zarządzająca, członek zarządu	74%	40
Specjalista	4%	2
Członek organizacji	17%	9
Inna	5%	3

2. Ekonomia solidarna

Realizatorzy projektu „Ekonomia solidarna bez granic” poproszeni o definicję pojęcia ekonomia solidarna określili ją jako efekt relacji międzyludzkich. Relacji niespisanych i niesformalizowanych polegających na wymianie dóbr i usług. Owa wymiana dóbr i usług może zachodzić w różnych obszarach na przykład w sferze edukacji, kulturze, rozrywce. Ekonomia solidarna opiera się na działaniach oddolnych, takich jak ruchy sąsiedzkie, społeczne, obywatelskie. Mogą to być różnorodne inicjatywy, działania, usługi, projekty, również wolontariat. Odgrywają one również rolę w integracji społecznej i wspólnotowej. W efekcie takich aktywności powstaje mały "sektor" różnorodnych działań, którego wpływ na życie społeczno – ekonomiczne przy zaangażowaniu mieszkańców, sąsiadów, wolontariuszy oraz innych aktywnych osób może być znaczący, ponieważ daje szansę na tworzenie miejsc pracy i generowanie miejskiego PKB.

Istnieje kilka wektorów , które mogą mieć duże znaczenie dla rozwoju ekonomii solidarnej. Należą do nich między innymi: współpraca zarówno wewnątrz sektora pozarządowego jak i z różnymi typami podmiotów, aktywność tych podmiotów w środowisku lokalnym oraz angażowanie się mieszkańców w sprawy sąsiedztwa, społeczności. Stanowią one zaplecze dla budowy ekonomii solidarnej, potencjał z którego można czerpać zasoby dla pobudzania aktywności mieszkańców i uruchamiania nowych procesów ekonomicznych. A jak pokazują dane z badania ankietowego przeprowadzonego wśród przedstawicieli sektora ekonomii w Słupsku potrzebne jest ożywienie, nowa energia i oddolne inicjatywy.

*dane nie sumują się do 100% gdyż nie obejmują kategorii „trudno powiedzieć”.

Źródło: ankieta internetowa (CAWI) wśród 54 przedstawicieli sektora ekonomii społecznej w Słupsku, Puenta, kwiecień 2018 r.;

2.1. Współpraca pomiędzy ngo i podmiotami

Analizując wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród przedstawicieli sektora ekonomii społecznej, można stwierdzić, iż stan współpracy należy określić mianem raczej **umiarkowanej kooperacji** niż gęstą siecią powiązań i interakcji. Widać dwa kluczowe kierunki współpracy. Organizacje pozarządowe jeśli współpracują to przede wszystkim z **innymi przedstawicielami trzeciego sektora oraz ze szkołami**. Następnym w kolejności parterem do podejmowania wspólnych inicjatyw jest samorząd i instytucje kultury.

Pozyskane dane pokazują, że zupełnie **niewykorzystaną relacją jest kooperacja ze wspólnotami mieszkaniowymi**. Aż 91% respondentów w ciągu ostatnich dwóch lat w ogóle jej nie podejmowało bądź jedynie w nikłym stopniu. Wspólnoty mieszkaniowe są z jednej strony bardzo dobrym kanałem komunikacji z mieszkańcami, a z drugiej dość dobrze identyfikują najbardziej aktywnych członków lokalnych społeczności. Drugim cennym kierunkiem współpracy w przypadku rozwoju sektora ekonomii społecznej mógłby być biznes, szczególnie pod kątem nawiązywania relacji oraz uczenia się jak prowadzić i zarządzać przedsięwzięciami o profilu finansowym. Natomiast w ciągu ostatnich dwóch lat jedynie co dziesiąty uczestnik badania wskazał, że współpracował z firmami.

Tabela 1. Ocena stopnia współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi a innymi typami podmiotów działającymi na terenie Słupska w ciągu ostatnich dwóch lat.

-		+
Odsetek ngo, który w ogóle lub w niewielkim stopniu współpracował z danym rodzajem podmiotu	Rodzaj podmiotu, z którym ngo podejmowały współpracę	Odsetek ngo, który w dużym lub bardzo dużym stopniu współpracował z danym typem podmiotu
26%	Organizacje pozarządowe	44%
46%	Szkoła	43%
43%	Samorząd	35%
50%	Instytucje kultury	28%
63%	Biblioteka	24%
69%	Biznes	15%
78%	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie	13%
91%	Wspólnoty mieszkaniowe	7%

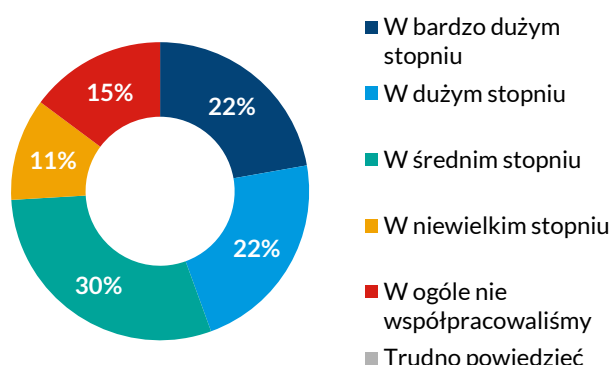
*dane nie sumują się do 100% gdyż nie obejmują kategorii „średnio” i „trudno powiedzieć”.

Źródło: ankieta internetowa (CAWI) wśród 54 przedstawicieli sektora ekonomii społecznej w Słupsku, Puenta, kwiecień 2018 r.;

Realizacja wspólnych projektów czy inicjatyw przyjmuje różną skalę również wewnątrz sektora pozarządowego. O ile połowa przedstawicieli organizacji pozarządowych zadeklarowała, że w dużym bądź bardzo dużym stopniu współpracowała z innymi organizacjami, o tyle co czwarty przedstawiciel organizacji wskazywał na jej bardzo niską kooperację z jakimkolwiek podmiotem. Wyłania się więc grupa organizacji bardzo zamkniętych, skupionych głównie na swoich potrzebach, działaniach i grupach docelowych.

Do najczęściej wspólnie podejmowanych przez organizacje pozarządowe działań należy realizacja różnego rodzaju imprez kulturalnych takich jak festyny, pikniki, koncerty, wystawy. Drugie w kolejności są działania sportowe oraz warsztaty i szkolenia.

Wykres 1. W jakim stopniu współpracowali Państwo z innymi organizacjami pozarządowymi w ciągu ostatnich dwóch lat (np. realizując wspólne projekty, podejmując wspólne inicjatywy)?

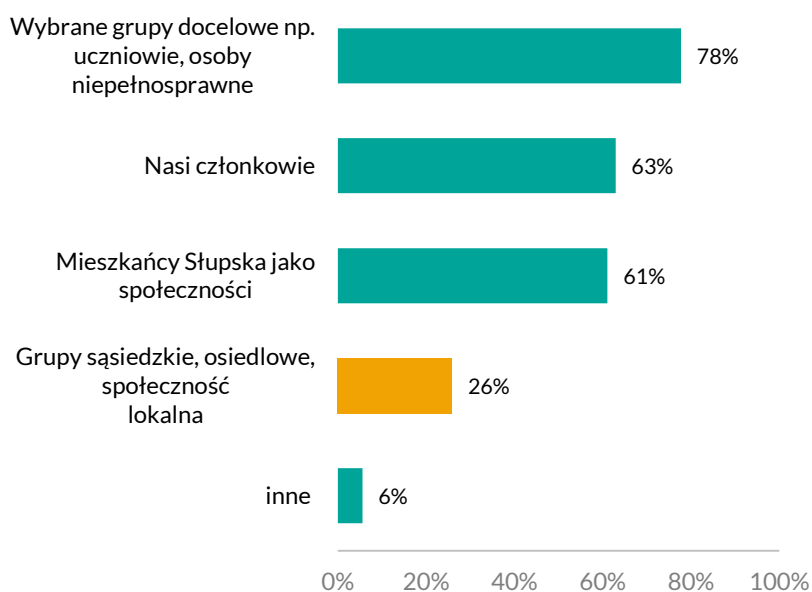
Rodzaje realizowanych w ramach współpracy ngo w Słupsku	działania w ramach
imprezy kulturalne (festyny, pikniki, koncerty)	54%
warsztaty i szkolenia	38%
działania sportowe	37%
działania na rzecz osób w trudnej sytuacji	29%
działania na rzecz przestrzeni	25%
działania dla seniorów	21%
inne	4%

Źródło: ankieta internetowa (CAWI) wśród 54 przedstawicieli sektora ekonomii społecznej w Słupsku, Puenta, kwiecień 2018 r.;

2.2. Aktywność we wspólnotach lokalnych, grupach sąsiedzkich

Dane z badania ankietowego pokazują, że na przestrzeni ostatnich dwóch lat przedstawiciele trzeciego sektora skupiali swoje działania przede wszystkim na wybranych grupach docelowych na przykład uczniach czy osobach niepełnosprawnych (78%). Ponadto o ile organizacje pozarządowe stosunkowo często kierowały swoją ofertę do mieszkańców Słupska jako całej społeczności, o tyle **jedynie co czwarty uczestnik badania wskazywał na grupę sąsiedzką, osiedlową czy społeczność lokalną jako odbiorców działań.**

Wykres 2. Kto był odbiorcą Państwa działań w ciągu ostatnich dwóch lat?

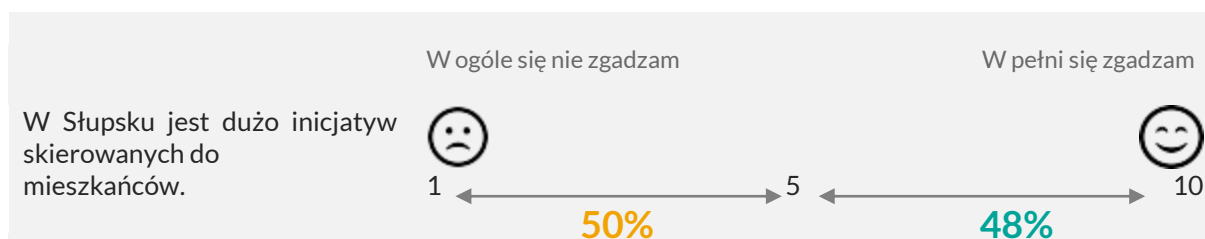
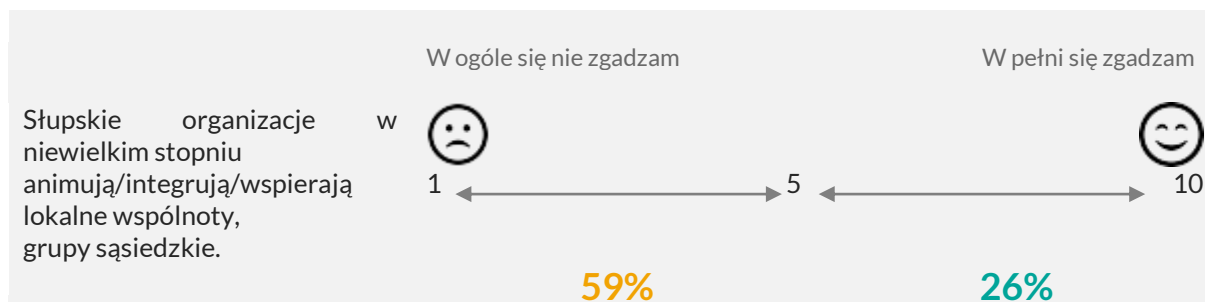

Źródło: ankieta internetowa (CAWI) wśród 54 przedstawicieli sektora ekonomii społecznej w Słupsku, Puenta, kwiecień 2018 r.;

Wśród podejmowanych rodzajów działań na rzecz grup sąsiedzkich, osiedlowych, społeczności lokalnej znalazły się:

- **Integracja:** projekty wspierające integrację społeczną, zapobieganie wykluczeniu społecznemu, samotności;
- **Kultura i rozrywka:** imprezy okolicznościowe, integracyjne, zagospodarowanie czasu wolnego;
- **Sport i rekreacja:** organizacja zajęć i turniejów sportowych, organizacja imprez i rajdów rowerowych;
- **Edukacja:** edukacja z zakresu przepisów ruchu, drogowego, edukacja w zakresie kultury ludowej Pomorza, edukacja ekologiczna;
- **Ekologia:** udzielanie pomocy w działaniach przy opiece nad zwierzętami, akcje uświadamiające prawa zwierząt, kształtowanie w dzieciach odpowiedzialności za losy zwierząt, nawyków opiekuńczych;
- **Seniorzy:** czas zorganizowany dla seniorów łączący pokolenia w lokalnej społeczności;

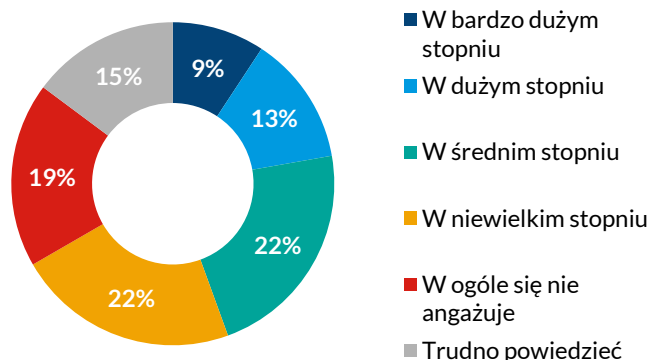
Pokazuje to, iż dotychczas nie było prowadzonych działań stricte wokół wzajemnej wymiany usług i dóbr.

2.3. Zaangażowanie w sprawy najbliższego sąsiedztwa, wspólnoty lokalnej

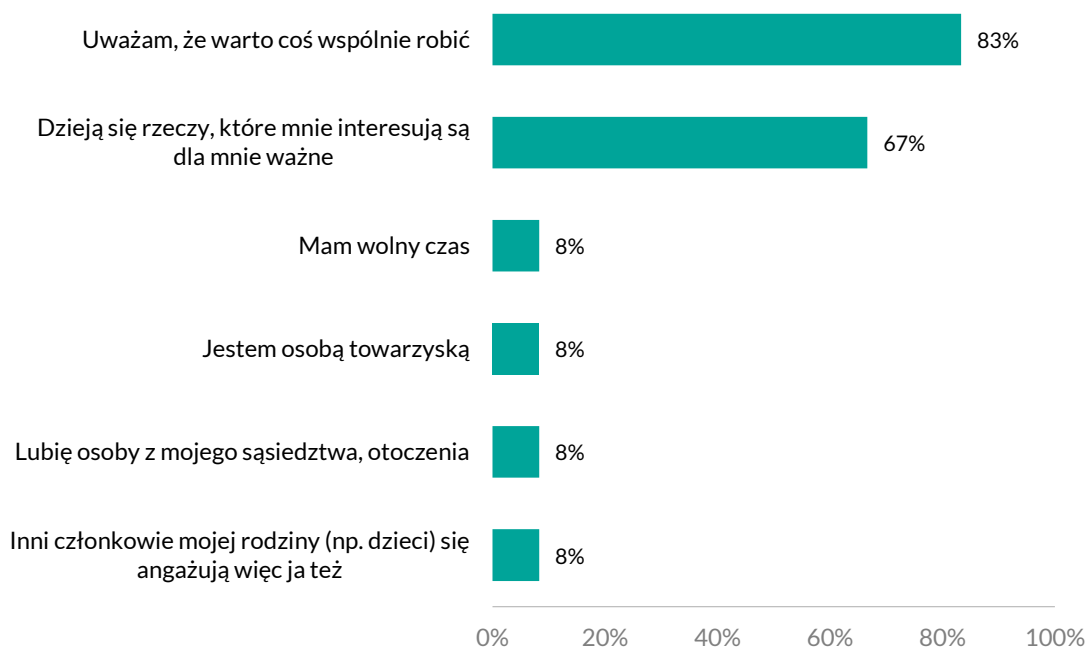
Jedynie co piąty ankietowany przedstawiciel sektora ekonomii społecznej deklarował, że w dużym lub bardzo dużym stopniu angażuje się w sprawy najbliższego sąsiedztwa. Do działania na rzecz najbliższego otoczenia motywują przede wszystkim dwa czynniki – przekonanie, że warto coś razem robić oraz przedsięwzięcia, które są oceniane jako interesujące bądź ważne. Tym co hamuje aktywność jest brak czasu oraz skupienie się na sprawach rodzinnych i zawodowych. Nie bez znaczenia jest też brak atrakcyjnej oferty oraz nieznanomość bądź też niechęć wobec osób z sąsiedztwa.

Wykres 3. Na ile Pan(i) jako mieszkaniec angażuje się w sprawy swojego najbliższego otoczenia (np. spotkania z sąsiadami, działania wspólnoty mieszkaniowej, prowadzenie wspólnych przedsięwzięć np. ogródka przed blokiem itd., wzajemne przysługi)?

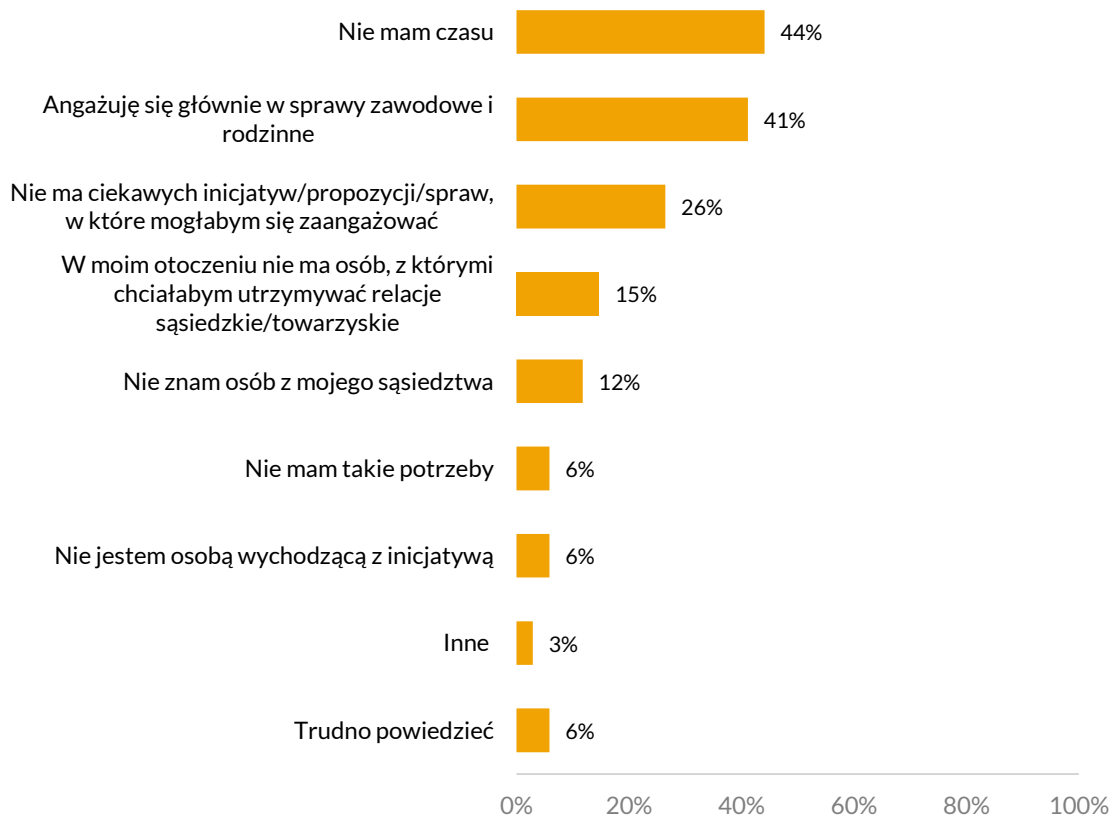

Do angażowania się w sprawy sąsiedzkie/lokalne może zachęcić atrakcyjna oferta wspólnych działań oraz znajomość i dobre relacje z sąsiadami.

Wykres 4. Powody, dla których osoby angażują się w dużym lub bardzo dużym stopniu w sprawy najbliższego otoczenia

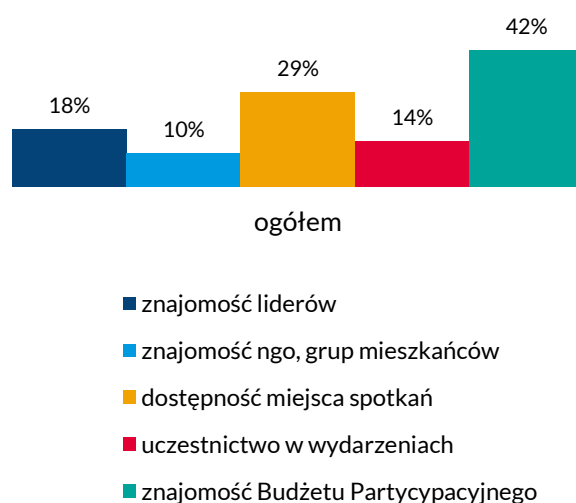

Wykres 5. Powody, dla których osoby w niewielkim stopniu bądź w ogóle nie angażują się w sprawy najbliższego otoczenia

Równie niepokojące wnioski dotyczące zaangażowania mieszkańców w sprawy najbliższego sąsiedztwa możemy znaleźć w raporcie poświęconym obszarom rewitalizowanym w Słupsku². Są one zamieszkiwane przez 24% ludności miasta. Jak piszą autorzy „spojrzenie na społeczność obszarów rewitalizowanych z perspektyw „infrastruktury” dla rozwoju jej aktywności i potencjalnego ożywienia społecznego nie napawa optymizmem. Pozyskane dane można również odnieść do analogicznego badania przeprowadzonego wśród mieszkańców dzielnic rewitalizowanych w Gdyni. Słupskie obszary rewitalizowane uzyskują zbliżone wyniki do dzielnicy uznanej za najbardziej zdegradowaną w tym zakresie czyli „Pekinu”. Tylko 18% mieszkańców potrafi wskazać osobę, która cieszy się szacunkiem lokalnej społeczności, często angażuje się w sprawy sąsiedztwa, dzielnicy i mobilizuje ludzi do działania. 10% wskazuje na znajomość działalności prowadzonej w sąsiedztwie przez organizacje (NGO) lub grupy mieszkańców. 29% badanych jest w stanie wskazać ogólnodostępne miejsce, w którym mogą spotykać się mieszkańcy w dowolnej sprawie. W wydarzeniach aktywizujących lokalną społeczność, gdzie można było wspólnie zrobić coś dla ulicy, najbliższej okolicy czy sąsiedztwa w 2016 r. uczestniczyło tylko 14% badanych.

Wykres 6. Zestawienie % dla osób, które udzieliły odpowiedzi twierdzącej w zakresie znajomości, dostępności miejsca spotkań oraz uczestnictwa w wydarzeniach lokalnych.

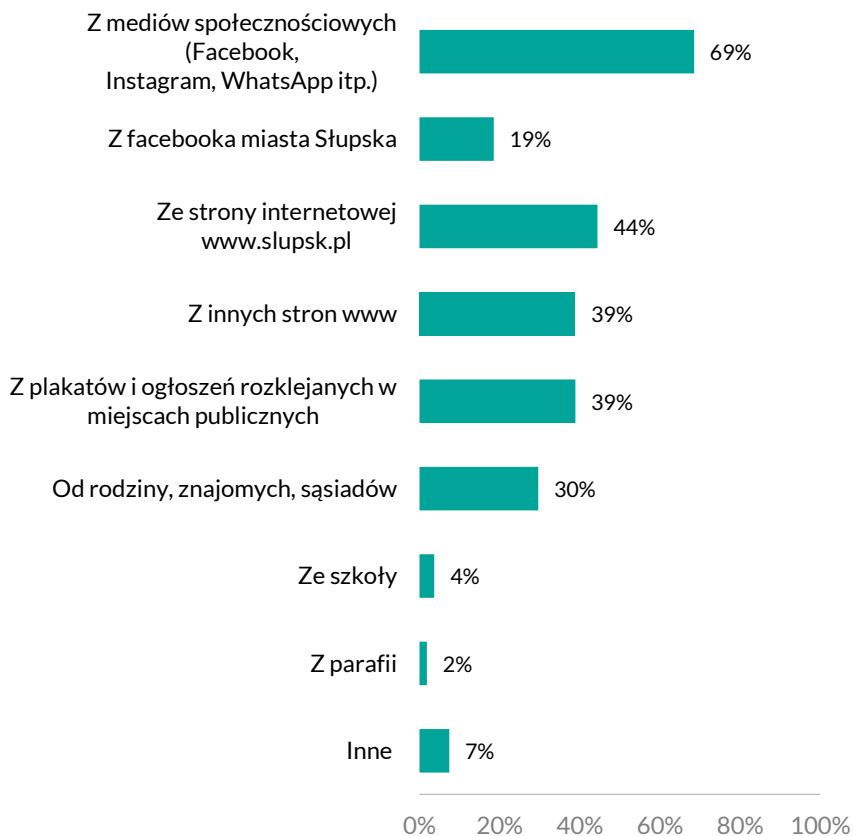
Źródło: Badanie ankietowe wśród 106 mieszkańców obszarów rewitalizowanych w Słupsku, kwiecień 2017 r., CIO, Inny Format Sp. z o.o.

Głównym źródłem informacji o wydarzeniach i inicjatywach dziejących się w Słupsku, w które mogą się włączyć mieszkańcy jest bezsprzecznie **sieć internetowa**, a przede wszystkim media społecznościowe (Facebook, Instagram, WhatsApp itp.). Bardzo atrakcyjnym kanałem komunikacji jest również strona www.slupsk.pl oraz Facebook Miasta Słupska. Promując różne wydarzenia nie należy zapominać również o plakatach i ogłoszeniach rozklejanych w miejscach publicznych oraz o marketingu szeptanym.

² „Badania jakościowe i ilościowe oraz pogłębiona diagnoza społeczna dla obszaru rewitalizacji w Słupsku”, Inny Format, CIO, PrePost, V 2017 r.

Przemawiam za nim fakt, iż co trzeci ankietowany zadeklarował, iż informacje pozyskuje od rodziny, znajomych, sąsiadów.

Wykres 7. Skąd Pan(i) czerpie informacje o wydarzeniach/inicjatywach dziejących się w Słupsku, w które mogą włączyć się mieszkańcy?

Źródło: ankieta internetowa (CAWI) wśród 54 przedstawicieli sektora ekonomii społecznej w Słupsku, Puenta, kwiecień 2018 r.;

3. Ekonomia społeczna

3.1. Kontekst rozwoju ekonomii społecznej

Zmiany zainicjowane w naszym kraju 15 lat temu, gdy Polska stała się pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej, doprowadziły do zdecydowanego rozwoju większości segmentów państwa. Wiele branż lub sektorów, które wcześniej nie istniały, bądź funkcjonowały w powijkach, dziś przechodzą rewolucje lub nabierają zauważalnego rozpędu. Jednym z takich zjawisk jest ekonomia społeczna, która działając na styku sektorów gospodarki oraz pomocy Społecznej, wpływa pozytywnie na rozwój obywateli.

Jednak pomimo gwałtownego przyspieszenia, ekonomia społeczna wciąż rozwija się dość nierówno w naszym kraju i można zauważyć, iż w niektórych regionach działa ona wzorcowo, zaś w innych pozostawia wiele do życzenia.

Nie od dziś wiadomo, że przyrost gospodarczy można stymulować na wiele sposobów, a klimat przyjazny przedsiębiorcom i wspierający samorząd, to z pewnością czynniki, które nie pozostają bez znaczenia, dla rozwoju tego typu inicjatyw. Dlatego też niektóre samorządy próbują inkubować przedsiębiorczość społeczną na swoim terenie, poprzez specjalne strategie, programy czy długofalowe plany rozwoju, przygotowywane i wdrażane w partnerstwie z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, przedsiębiorcami oraz instytucjami podległymi samorządowi.

Jako przykład podać można Gdański Model Ekonomii Społecznej, który był pierwszą tego typu inicjatywą na Pomorzu. W latach 2011 – 2013 Gmina Gdańsk wraz z Towarzystwem Pomocy im. Św. Brata Alberta, a także szerokim gremium lokalnych organizacji i instytucji wypracowała wieloletni program, który miał na celu stymulowanie rozwoju sektora ekonomii społecznej na terenie Gdańska. W skutek 3 letniej pracy, licznych spotkań, konsultacji, negocjacji oraz włączania do dyskusji coraz to nowszych podmiotów, wprowadzono w życie system zmian, nowych rozwiązań oraz zachęt, które w znaczny sposób pobudziły rozwój przedsiębiorczości społecznej w gminie. Zawieranie klauzul społecznych w gminnych przetargach i postępowaniach ofertowych, udostępnianie lokali gminnych na preferencyjnych warunkach, powołanie Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej, a także promocja idei oraz edukowanie na temat przedsiębiorczości społecznej, to tylko najistotniejsze punkty ówczesnego programu³. Dziś - 5 lat od rozpoczęcia jego wdrażania – sytuacja sektora ekonomii społecznej w Gdańsku jest nieporównywalnie lepsza. Oczywiście wciąż stoi on przed wieloma wyzwaniami i z pewnością niektóre elementy Gdańskiego Modelu wymagają poprawy, jednak nie ulega wątpliwości, iż efektem programu był zdecydowany rozwój potencjału sektora, co najlepiej odzwierciedla kilkunastokrotny wzrost ilości Podmiotów Ekonomii Społecznej w gminie.

Trudno zatem podważyć rolę samorządu w procesie kreowania i inkubowania przedsiębiorczości społecznej na rynku lokalnym. Jest ona kluczowa, więc wszelkie inicjatywy angażujące go w promocję i wspieranie jej rozwoju, winny być stałą praktyką wśród polskich gmin.

³ „Gdański Model Ekonomii Społecznej”, Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta Koło Gdańskie, 2013 Gdańsk

3.2. Ekonomia społeczna w Słupsku

Badania pokazały przede wszystkim, iż Słupski trzeci sektor jest bardzo nie jednorodny. Organizacje i ich reprezentanci stanowią mocno zróżnicowaną grupę, zarówno pod względem wielkości, zasięgu działań, filozofii i metod pracy, doświadczenia, lat stażu, kulturze organizacyjnej, zaawansowaniu, a także źródeł pozyskiwania finansów. Przekłada się to także na stopień zaangażowania w działania na polu społeczności Słupskich NGOów. Część organizacji pozarządowych współpracuje z innymi organizacjami, realizując partnerskie projekty i działając wspólnie, niektóre NGOsy działają na rzecz animacji lokalnego trzeciego sektora, udzielając się w różnych ciałach doradczych i gremiach zrzeszających inne podmioty z branży, jest też niestety dość duża część organizacji nie współpracujących z innymi, nie udzielających się na lokalnym forum i nie biorących udziału we wspólnych inicjatywach. Co więcej, stosunkowo ograniczone fundusze gminne sprawiają, iż niekiedy NGOsy ubiegające się o nie (zwłaszcza te mniejsze, nie potrafiące sięgnąć do innych źródeł finansowych) konkurują między sobą i obawiają siebie nawzajem.

O ile samą niejednorodność sektora trudno jest traktować jako sytuację wyjątkową czy nietypową. Podobne zróżnicowanie zauważyć można w większości miast w naszym kraju, gdzie duże i doświadczone podmioty koegzystują z małymi i nowo powstałymi⁴. Różnorodność leży u podstaw ruchów obywatelskich, a świat NGOów powinien ją odzwierciedlać, jednak mała integracja wśród lokalnych podmiotów, oraz niewielka liczba silnych i aktywnych organizacji wciąż pozostają wyzwaniem dla Słupskiego trzeciego sektora. Potwierdzenie tych opinii znaleźć można także w raporcie na temat kondycji III sektora w Słupsku z roku 2014⁵ z którego wynika, iż liczba aktywnie działających organizacji pozarządowych w Słupsku jest stosunkowo niewielka⁶, są one mocno niedofinansowane, współpraca pomiędzy nimi pozostawia wiele do życzenia, podobnie jak pomiędzy NGOami a administracją lokalną. Co prawda według większości pytanym, sytuacja w gminie od roku 2014 uległa poprawie i fragmenty tego raportu mogą być już nie aktualne, jednak główna teza zawarta w dokumencie wciąż wydaje się znajdować potwierdzenie.

Niestety, zawężając pole dyskusji z reprezentantami branży pozarządowej wyłącznie do zjawiska ekonomii społecznej, sytuacja komplikuje się nieco bardziej. Z wywiadów przeprowadzonych w ramach badania wynika, iż mimo faktu, że wszyscy doskonale znają termin „Ekonomia Społeczna”, rozumieją czym ona jest i jakie daje możliwości, wciąż liczba podmiotów zaangażowanych w prowadzenie przedsiębiorczości społecznej pozostaje niewielka. Pomimo tego, iż lokalne środowisko jest dość dobrze wyedukowane z tego tematu (co z pewnością zasługuje na uznanie), nie przekłada się to na poziom aktywności gospodarczej. Liczba typowych PESów działających w Słupsku jest stosunkowo niewielka (co potwierdzają dane OWES⁷), liczba NGOów prowadzących inne działania ekonomiczne lub odpłatne niewiele większa, a z pośród pozostałych instytucji tylko nieliczne rozważają rozpoczęcie tego rodzaju aktywności w najbliższej przyszłości. Wyniki te znalazły potwierdzenie także w internetowym badaniu ankietowym, które zostało przeprowadzone równoległe do opisywanych wywiadów, pośród przedstawicieli Słupskiego trzeciego sektora. Wśród ankietowanych, zaledwie 17 organizacji potwierdziło działalność ekonomiczną bądź odpłatną, a tylko 4 rozważało jej podjęcie. Co więcej, pośród tych, którzy prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną, ich aktywność ekonomiczna stanowi na ogół

⁴ Raport z badania „Kondycja sektora organizacji pozarządowych”, Stowarzyszenie Klon/Jawor 2015

⁵ „Współpraca Słupskich Organizacji Pozarządowych z samorządem terytorialnym w kontekście kapitału społecznego”, Słupsk 2014

⁶ Według raportu „Współpraca Słupskich Organizacji Pozarządowych z samorządem terytorialnym w kontekście kapitału społecznego” szacowana była na 250 podmiotów z czego około połowa była aktywna.

⁷ „Raport z badania stosowania klauzul społecznych w województwie Pomorskim”, Puenta, Gdańsk 2017

mniejszą część ich działań. Tylko nieliczne podmioty uzależniają większość swego budżetu od wpływów z przedsiębiorczości.

Z rozmów z respondentami wynika, iż mimo świadomości potencjału jaki drzemie w przedsiębiorczości społecznej oraz poważnych potrzeb finansowych jakie posiadają, jak również konieczności dywersyfikacji źródeł funduszy, występuje u nich silna obawa przed rozpoczęciem tego rodzaju aktywności. Bariery blokującą podejmowanie jakichkolwiek kroków, jest lęk przed fiaskiem finansowym, które mogłoby pogrążyć całą instytucję (i doprowadzić do upadku organizacji). Lęk ten wynika z braku pewności czy uda się pozyskać jakichkolwiek klientów, na wykonywane usługi. Pewną zachowawczość w tej kwestii widać nawet pośród tych NGOów, które prowadzą działalność ekonomiczną bądź odpłatną. Internetowe badanie ankietowe wykazało, że niemal połowa organizacji podejmujących aktywność zarobkową wybiera takie działania, które nie generują wydatków i inwestycji w sprzęt czy lokal, zanim nie pozyska się klienta (np. działalność szkoleniowa, gdzie logistyka przedsięwzięcia sprowadza się do zorganizowania sali, laptopa i rzutnika, a głównym kosztem jest pensja szkoleniowca, wypłacana na ogół po rozliczeniu z klientem).

Wykres 8. W jakim obszarze prowadzą/planują prowadzić działalność gospodarczą lub odpłatną?

Źródło: ankieta internetowa (CAWI) wśród 54 przedstawicieli sektora ekonomii społecznej w Słupsku, n=35, Puenta, kwiecień 2018 r.;

Nie podejmowanie ryzyka finansowego, unikanie inwestycji oraz ostrożne stąpanie po rynku są cechą zauważalną wśród wielu przedsiębiorców społecznych, co potwierdza istnienie wspomnianej bariery.

Pytając o zmiany, jakie musiałyby nastąpić w Słupsku, aby organizacje podjęły odważniejszą aktywność ekonomiczną, spotyka się tą samą odpowiedź, powtarzaną przez wszystkich jak mantrę. Według wszystkich respondentów idealnym klientem, który swą cyklicznością zleceń rozwiązałby wszystkie wątpliwości, jest samorząd. Zawieranie klauzul społecznych we wszystkich przetargach i postępowaniach ofertowych, przeprowadzanych zarówno przez instytucje gminne, jak i spółki im podległe, w oczach reprezentantów NGOów jest remedium na wszystkie bolączki związane z ekonomizacją. Wszyscy uczestnicy badania jakościowego podali to jako najważniejszy czynnik, który musi zaistnieć w Słupsku, aby

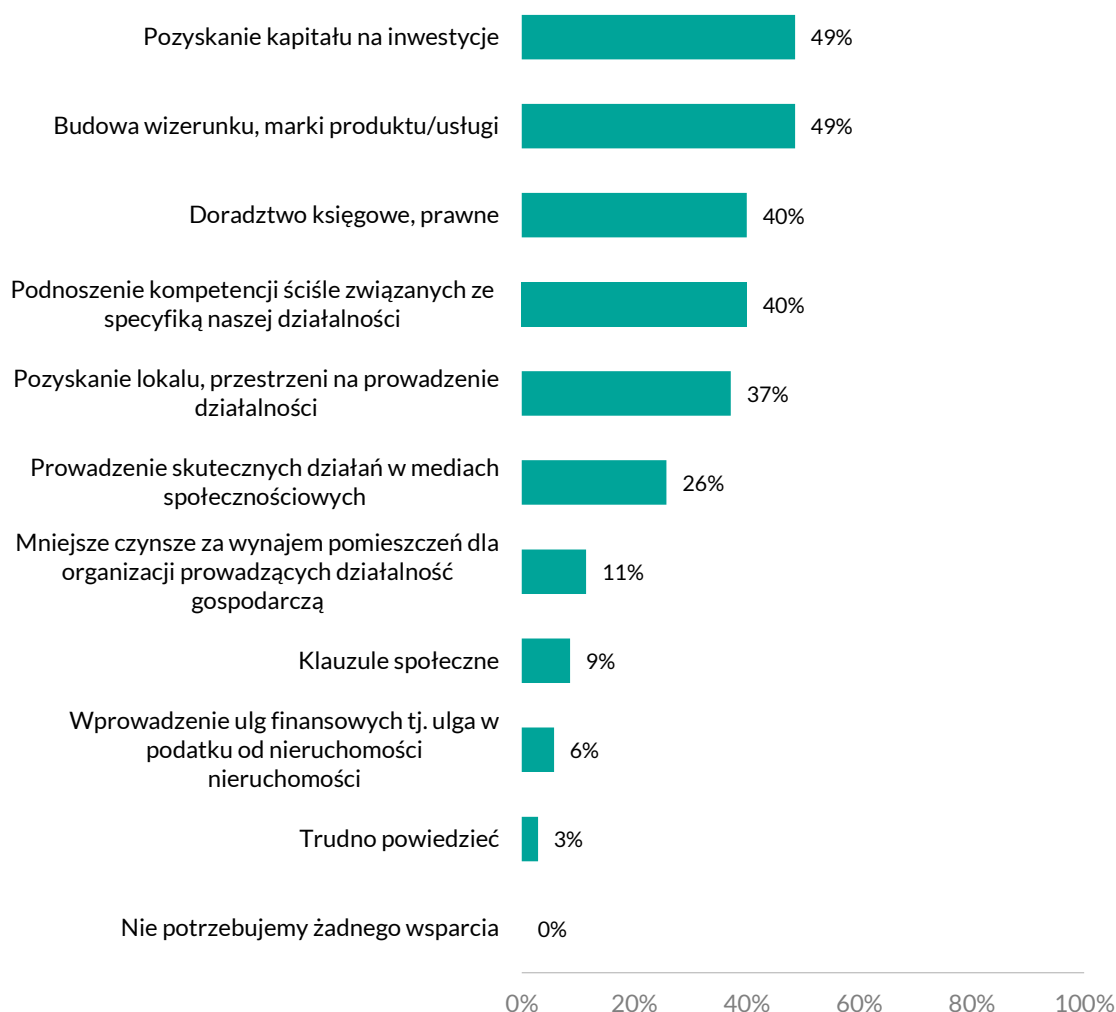
wyrwać przedsiębiorczość społeczną z застоju. Dość zużyty w ostatnich latach slogan o dawaniu wędki zamiast ryby, był w trakcie badania cytowany nad wyraz często, będąc idealnym podsumowaniem oczekiwań sektora.

Oprócz tego pojawiło się także kilka innych pomysłów na działania, które według pytanym zminimalizowałyby ryzyko ekonomiczne ciężące na potencjalnych PESach.

Jedną z nich była pomoc w zorganizowaniu i sfinansowaniu profesjonalnych badań rynku, które organizacja planująca uruchomienie jakiejś usługi w Słupsku, zlecała by do przeprowadzenia. Badanie takie, prowadzone przez instytucję zewnętrzną, rozwiewało by wiele wątpliwości i stanowiło by ostateczny argument w procesie podejmowania decyzji o wejściu na rynek przez organizację pozarządową.

Innym pomysłem, który pojawiał się w wypowiedziach, były granty i dofinansowania przyznawane „na start biznesu”, które NGOs mogłyby wykorzystać w celu uruchomienia działalności gospodarczej i zorganizowania planowanego przedsiębiorstwa/punktu usługowego. W chwili obecnej wiele organizacji pozarządowych nawet gdy ma pomysł na działalność, nie posiada środków na zakup niezbędnego sprzętu do jej rozpoczęcia, jednocześnie nie posiadając zdolności kredytowej. Ten sam problem wykazują zresztą podmioty już prowadzące działalność. W internetowym badaniu ankietowym, aż połowa organizacji aktywnych ekonomicznie zadeklarowała, iż tym wsparciem, którego potrzebują w chwili obecnej najbardziej, jest pozyskanie kapitału na inwestycje. Wynika z tego, że granty i dofinansowania powinny być dostępne nie tylko „na start biznesu”, ale także „na rozwój biznesu, który już wystartował”. Tego typu dofinansowania z pewnością ułatwiłyby wejście z produktem/usługą na lokalny rynek.

Wykres 9. W którym z wymienionych obszarów związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej/odpłatnej potrzebowałby Państwo wsparcia?

Źródło: ankieta internetowa (CAWI) wśród 54 przedstawicieli sektora ekonomii społecznej w Słupsku, n=35, Puenta, kwiecień 2018 r.;

Z kolei postulatem, który bardzo wyraźnie wybrzmiewał przede wszystkim w internetowym badaniu ankietowym, była potrzeba pozyskania lokalu na prowadzenie działalności, którą zaspokoić można by poprzez udostępnianie lokali gminnych na preferencyjnych warunkach (wskazało to niemal 40% respondentów). Przekazywanie lokali organizacjom pozarządowym z niższymi opłatami to praktyka znana w Słupsku nie od dziś. Niestety jeśli chodzi o NGOsy, które chcą prowadzić w lokalu działalność gospodarczą, sytuacja jest niejednoznaczna. 2 lata temu Słupski samorząd zasłynął nawet pomysłem, aby organizacjom prowadzącym aktywność ekonomiczną podnieść stawki, wychodząc z założenia, że skoro „zarabiają pieniądze” to pewnie są bogate i pomoc im się nie należy. Treść wywiadów z reprezentantami sektora pokazały, że przez NGOsy ledwo wiążące koniec z końcem, które próbowały załatać dziury w budżecie za pomocą działalności odpłatnej, było to odebrane jako karanie tych, którzy się starają i próbują być aktywni. Jednoznaczny sygnał, że lepiej nie robić nic, bo wtedy dostaniesz lokal ze zniżką, niż działać i rozwijać się, bo wtedy za karę zapłacisz więcej. Na szczęście, w ogniu krytyki Słupski samorząd wycofał się z tego pomysłu. Nie ulega jednak wątpliwości, że w przygotowywanym Programie Rozwoju Ekonomii

Spółecznej i Solidarnej, wątek przekazywania lokali gminnych na preferencyjnych warunkach pod działalność ekonomiczną, powinien zostać jednoznacznie uregulowany.

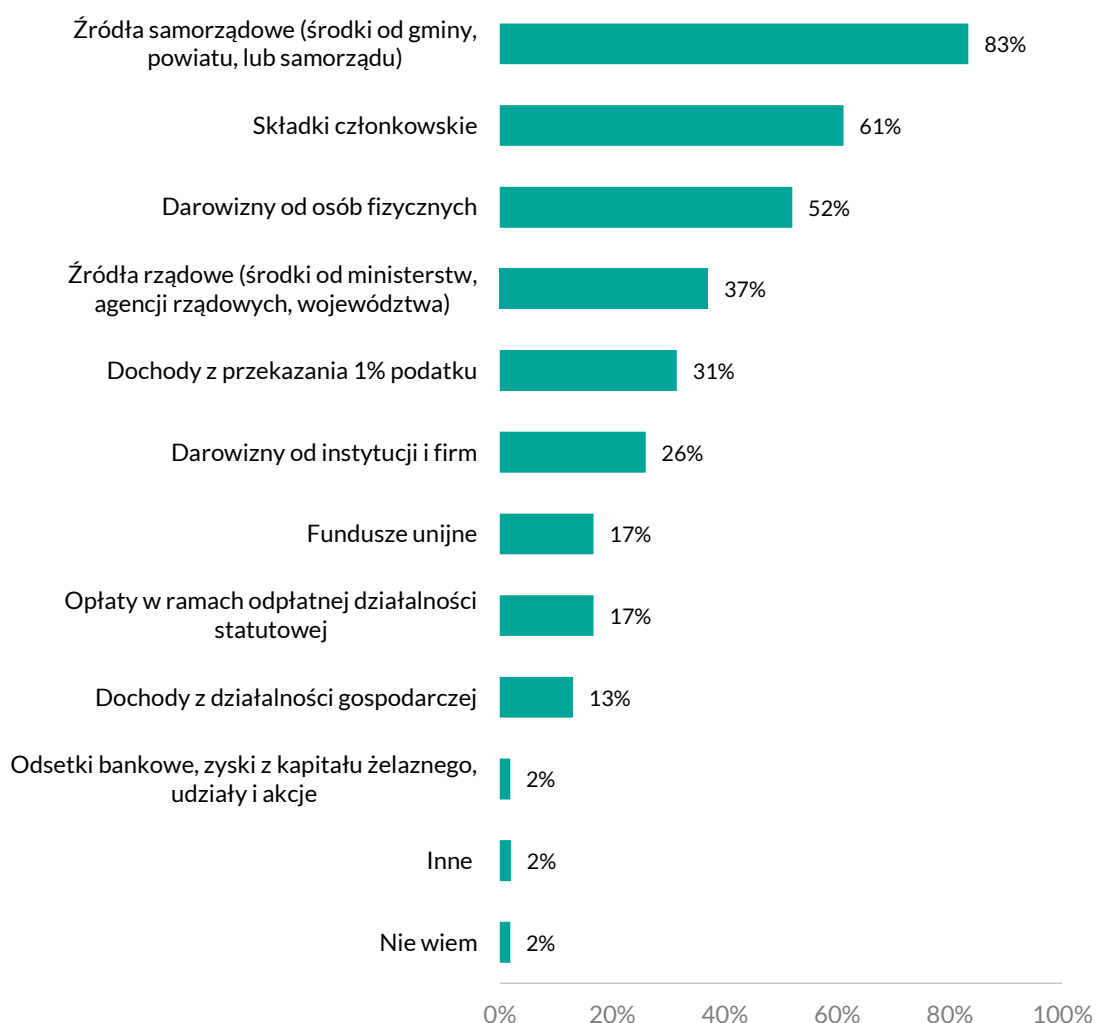
W wywiadach zwracano także kilkakrotnie uwagę na potrzeby edukacyjne w gminie, co ciekawe jednak, nie chodziło w nich o edukowanie NGO-sów. Badanie wykazało, że lokalni pozarządowcy są dość dobrze wyedukowani i poinformowani o wszelkich aspektach dotyczących Ekonomii Społecznej. Wskazano jednak na braki informacyjne wśród innych grup słupszczan. Chodziło przede wszystkim o zwyczajnych mieszkańców gminy, którzy powinni zrozumieć że kupowanie towarów i usług od PES-ów wspiera lokalną społeczność, a także o urzędników samorządowych, których należało by przeszkolić z stosowania klauzul społecznych oraz uświadomić im jak ważnym są one narzędziem kreowania polityki lokalnej.

Oprócz tego pojawiały się także sugestie dotyczące organizacji wsparcia za pomocą szerokiego pakietu doradczego, dla podmiotów rozpoczynających działalność ekonomiczną, czyli usług takich jak: pomoc przy tworzeniu biznes planu, szkolenia marketingowe, doradztwo prawne, księgowość, pomoc w stworzeniu atrakcyjnej strony internetowej/sklepu internetowego itp. Co ciekawe, część usług które wymieniali niektórzy respondenci jest już dostępna w Słupsku, dzięki lokalnemu Ośrodkowi Wsparcia Ekonomii Społecznej, o czym najwidoczniej niektórzy respondenci nie wiedzieli. Dzięki temu niektórych z wspomnianych usług nie trzeba organizować od nowa. Wystarczy położyć większy nacisk na rozreklamowanie ich na terenie Słupska.

4. Program Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Słupsku

Przeprowadzone badanie wykazało jednoznacznie, iż jest duża potrzeba stworzenia Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Słupsku. Respondenci wprost zaznaczali, iż oczekują wdrożenia takiego programu, który po pierwsze, zlikwidowałby największe bariery blokujące rozwój ekonomii społecznej w Słupsku, po drugie, zaktywizował lokalny sektor systemem zachęt i usług wspierających, a po trzecie, dał możliwość Słupskim organizacjom pozarządowym aby uniezależnić się (choćby częściowo) od systemu grantów i dotacji, od którego są w większości w pełni zależne, co w wyraźny sposób ogranicza ich swobodę działań (aż 83% podmiotów, które wzięło udział w internetowym badaniu ankietowym, utrzymuje się przede wszystkim ze środków samorządowych).

Wykres 10. Proszę wskazać źródła przychodów Państwa organizacji w ciągu ostatnich dwóch lat.

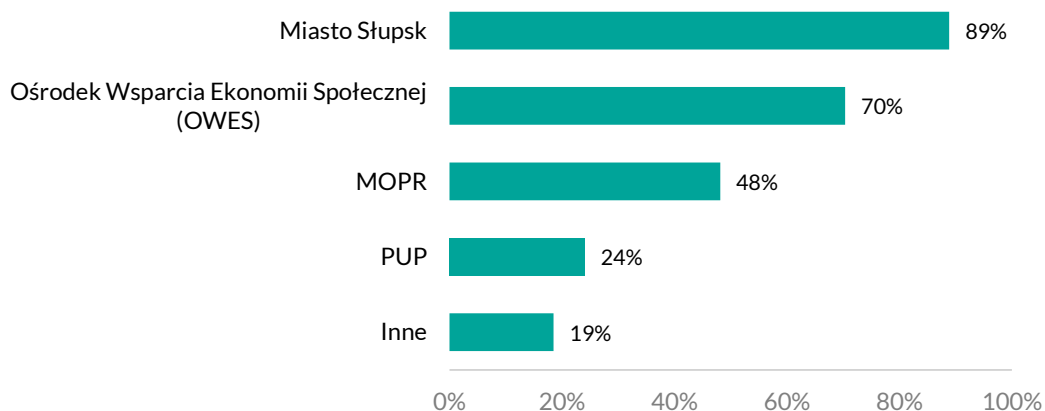

Źródło: ankieta internetowa (CAWI) wśród 54 przedstawicieli sektora ekonomii społecznej w Słupsku, n=35, Puenta, kwiecień 2018 r.;

Sugerowano, iż Program ten winien być opracowywany i wdrażany w jak najszerszym gremium, aby miał jak największą możliwość wpływu, na jak największą ilość podmiotów. Do pracy nad nim oraz do

wdrażania go powinny być zaproszone także inne instytucje, takie jak MOPR, PUP, Zarząd Infrastruktury Miejskiej, MOSiR, Spółki Miejskie, inne organizacje pozarządowe (np. NOT, Fundacja Indygo), Słupskie PESy, lokalne inkubatory przedsiębiorczości, zrzeszenia przedsiębiorców itp. Dokładnie te same odpowiedzi uzyskano w toku internetowego badania ankietowego, przeprowadzonego równoległe do wywiadów.

Wykres 11. W Słupsku będzie przygotowywany Program Wsparcia Ekonomii Społecznej i Solidarnej. Jakie podmioty powinny zostać bezpośrednio zaangażowane w jego realizację?

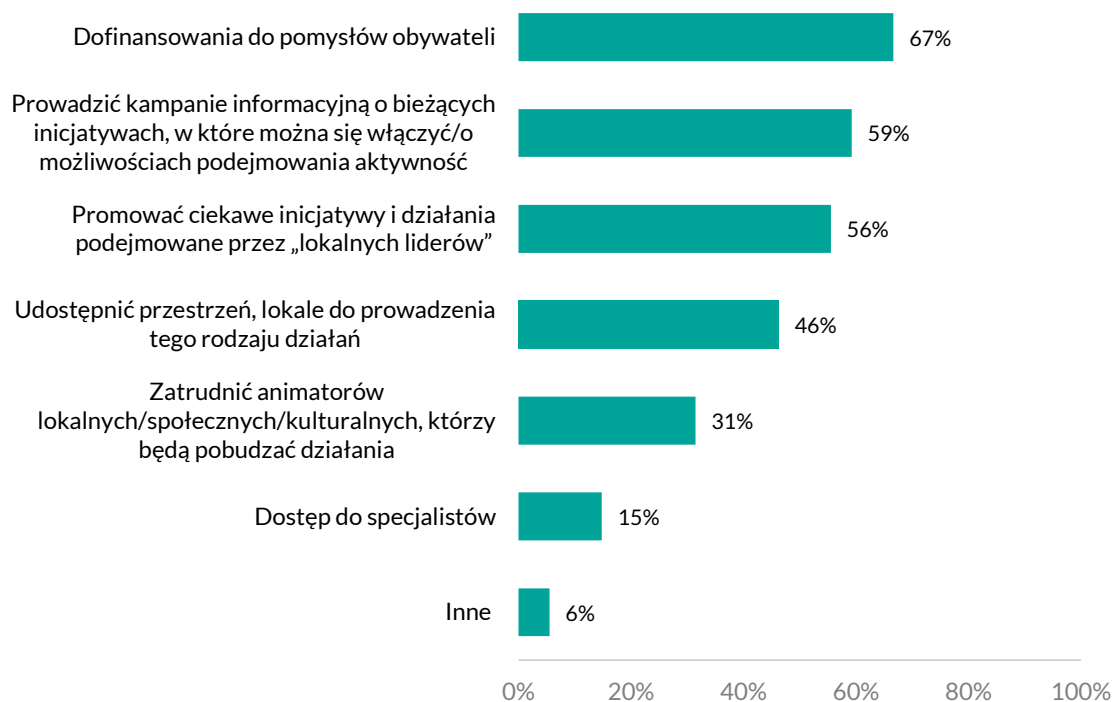
Źródło: ankieta internetowa (CAWI) wśród 54 przedstawicieli sektora ekonomii społecznej w Słupsku, Puenta, kwiecień 2018 r.; kategoria „inne” zawierała takie propozycje jak: ngo, OPP, ROP Słupsk, MOSiR, SOK, muzea

Im szersze grono, tym większe szanse na szerokie wdrożenie założeń i większe szanse na szeroko zakrojoną edukację. Co ciekawe, wszyscy respondenci badania jakościowego zadeklarowali, że jeśli pojawiła by się możliwość włączenia się w prace nad programem (np. poprzez uczestnictwo w grupach roboczych etc.) to z chęcią skorzystali by z takiego zaproszenia.

Program powinien koncentrować się zarówno na wzmacnianiu przedsiębiorczości społecznej jak i ekonomii solidarnej. O rekomendowanych działaniach w odniesieniu do ekonomii społecznej pisaliśmy powyżej. Natomiast aby zwiększać zaangażowanie mieszkańców w działania lokalne i wzajemną współpracę, a tym samym budować ekonomię solidarną powinien zawierać on wielotorowe kierunki działań. Jako kluczowe wskazano na dofinansowanie do pomysłów obywateli, w drugiej kolejności sugerowano prowadzenie kampanii informacyjnych zarówno o bieżących inicjatywach, w które się można włączać jak i promowanie ciekawych przedsięwzięć i działań podejmowanych przez „lokalnych liderów”. Blisko połowa respondentów badania podała również udostępnianie przestrzeni, lokali do prowadzenia tego typu działań, a co trzeci wskazywał na konieczność zatrudnienia animatorów lokalnych/społecznych/kulturalnych.

Za efektywne kanały i narzędzia komunikacji związane z tworzeniem jak i wdrażaniem Programu należy uznać te, z których korzystają ankietowani, aby pozyskać informacje o tym co dzieje się w Słupsku czyli media społecznościowe, marketing szeptany oraz plakaty jak i ogłoszenia rozklejane w miejscach publicznych.

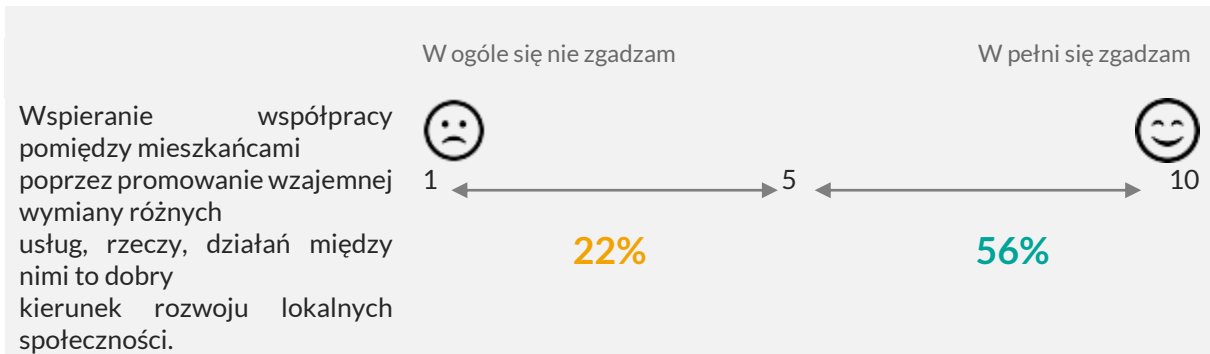
Wykres 12. Jakie działania powinno podjąć Miasto, aby zwiększyć zaangażowanie mieszkańców w działania lokalne i wzajemną współpracę?

Źródło: ankieta internetowa (CAWI) wśród 54 przedstawicieli sektora ekonomii społecznej w Słupsku, Puenta, kwiecień 2018 r.;

5. Podsumowanie

Badanie jednoznacznie potwierdziło potrzebę opracowania i wdrożenia Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Słupsku, w możliwie jak najszerszym gronie podmiotów, z wiodącą rolą samorządu lokalnego i OWESu. Wskazówki jakie podali respondenci w zakresie propozycji działań, form komunikacji są bardzo cennym głosem w dyskusji nad jego kształtem. Głosem, który z pewnością powinien być uwzględniony w dalszych pracach prowadzonych nad Słupskim Programem. Wzmacnianie współpracy pomiędzy ngo jak i innymi typami podmiotów, rozszerzenie działań i ukierunkowanie ich na grupy sąsiedzkie i lokalne wspólnoty oraz zachęcanie mieszkańców do zaangażowania się w życie społeczności to kapitał, ale i obszar wymagający ciągłego inwestowania, którego Program nie może pominąć.

Bibliografia:

1. Raport z badania „Kondycja sektora organizacji pozarządowych”, Stowarzyszenie Klon/Jawor 2015
2. „Gdański Model Ekonomii Społecznej”, Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta Koło Gdańskie, 2013 Gdańsk
3. „Raport z badania stosowania klauzul społecznych w województwie Pomorskim”, Puenta, Gdańsk 2017
4. „Współpraca Słupskich Organizacji Pozarządowych z samorządem terytorialnym w kontekście kapitału społecznego”, Słupsk 2014